

A vallás és az etnikai konfliktusok

Kurth, James: Religion and ethnic conflict. = Orbis, 45. vol. 2001. 2. no. 281–294. p.

Az elmúlt évtizedben nagyon sok etnikai konfliktus keletkezett a világ minden pontján. Hogy csak a legismertebbeket említsük: Koszovó, Csecsenföld, Kasmír, Sri Lanka és Indonézia egésze vagy egy része borult lángba emiatt. Számos kutató úgy tartja, hogy a hidegháború ideológiai konfliktusát az etnikai okból kitört háborúk és vérengzések váltották fel. Miért történik mindez? A kérdésre már olyan sok válasz született, hogy a túl sok elméletből nehéz kihámozni a közös indítékot. Az okok között felsorolták a kulturális hagyományok eltéréseiből táplálkozó „ösi gyűlöletet”, a modernizáció okozta társadalmi konfliktusok felerősödését a globalizáció folyamatában, a világ elmaradott és fejlett részei között fennálló különbség elmélyülését, az etnikai csoportok között az „ideológia” jegyében gerjesztett indulatok elszabadulását.

Bármelyik feleletet is vizsgáljuk meg alaposabban, rájövünk, hogy a vallás mindegyikben nagy szerepet játszik. A kulturális hagyomány esetében kézenfekvő a vallás jelentősége. A társadalmi és gazdasági problémákkal küszködők közül sokan a vallásba kapaszkodnak, tanúi lehetünk egyházak és szekták megerősödésének. Az ideológia pedig, amelynek jegyében etnikai csoportok harcolnak egymással, vallási gyökerekkel is rendelkezik, elég, ha csak Izraelre, Észak-Írországra vagy Indonéziára gondolunk. Persze vannak olyan etnikai konfliktusok, ahol nem igazán tudunk vallási gyökeret felmutatni (Ruandában a két szemben álló népcsoport között nem volt vallási konfliktus), de ez a kisebbik rész.

Az ember életében egy etnikumhoz tartozás általában egy adott valláshoz való tartozást is jelent. Így van ez Észak-Írországból vagy Jugoszláviából, ahol az egymással harcoló népcsoportok vallásukban és abból fakadó kulturális identitásukban különböznek egymástól, nem „fajilag”.

Egy új vallás megszületése félelmetes esemény. Az anyagi világ és a spirituális világ egybeolvadása hatalmas energiákat szabadít fel, ahogy például ezt leírja a Biblia teremtéstörténete. Tudományosan leírva $E = mc^2$. Energia szabadult fel a kereszténység megszületésénél éppúgy, mint az iszlám vagy a buddhizmus létrejötténél. Az új vallás új vezetőket kíván, új törvényeket, új épületeket, új közösségeket és új hívőket. Az új vezetők és az új hívők megszületése egy új társadalmi forma létrejöttét is jelenti egyúttal.

Amikor az üressé váló rítusok lelkileg nem jelentenek sokat az ember számára, új vallások jönnek létre, illetve a régiéket megújulnak. Erre jó példa a reformáció és a katolikus ellenreformáció folyamata. A modern ember számára is fontos a vallás, a lelki kötődés egy közösséghez, talán ezért vagyunk tanúi a vallások újjáéledésének. Mindezek során persze – mint ahogy a vallások megszületésénél – rengeteg energia szabadul fel, a reformáció után kitört vallásháborúk vagy a napjainkban kitört vallási alapú etnikai konfliktusok is ezzel magyarázhatók.

Érdekes összefüggéseket fedezhetünk fel, ha összehasonlítjuk a különböző vallásokat és híveik ideológiai felfogását. A reformáció alapjólata az volt, hogy a hívő közvetlen kapcsolatban áll Istennel, nincs szükség köztük közvetítőkre. A protestáns egyházakban minimális a vezetők száma. Akik ezekhez az egyházakhoz tartoztak, mindennapi életükben is szerették volna vezetőik számát csökkenteni, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok lakói körében a liberalizmus és a demokrácia a domináns értékek már jó ideje. Max Weber *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme* című könyvében erről ragyogó elemzést készített, Alexis de Tocqueville pedig ugyanezt tette meg *A demokrácia Amerikában* című könyvében.

Még olyan országokban is, ahol a szekularizáció a lakosság legnagyobb részét érintette, ott is lehet vallási oka az etnikai konfliktusnak. Jugoszlávia erre nagyon jó példa. A szétesése után kitört háborúkat nem az eltérő vallás jegyében vívták, a szerbek, a bosnyákok és a horvátok azonban eltérő vallású népek, ebből fakadóan eltérő kultúrával is rendelkeznek. A saját – a többi néptől nagyban különböző – kultúra védelme pedig a nacionalizmus felerősödését hozta, amely a központi hatalom meggyengülése után felszította az etnikai konfliktust.

Lehetséges-e azt kívánni egy vallástól, hogy segítsen megoldani az etnikai konfliktusokat? A gyakorlat szerencsére azt mutatja, hogy igen, lehetséges. A vallási alapú etnikai konfliktust, gyűlöletet úgy lehet a leginkább feloldani, hogy megkeressük a probléma gyökerét, ez pedig legtöbbször az előítéletekben, a történelmi emlékekben keresendő. Az előítéletet pedig legjobban úgy lehet eloszlatni, ha megismerjük a másik felet, tanulunk róla, és tanulunk tőle, közben pedig mindkét fél gyakorolja a minden vallás által vallott megbocsátást. Az egyházak vezetői a legtöbb esetben ehhez jó partnerek, konkrét konfliktusok megoldásában pedig sokszor közvetítőként működnek közre. Kisebb részben sajnos maguk a vezetők kreálják a problémákat, mélyítik el az ellentéteket szüklátóköriességük miatt, akkor nagyon nehéz a konfliktus feloldásának folyamata. Napjainkban a római katolikus egyház vezetője, II. János Pál pápa maga jár az élen abban, hogy párbeszéd jöjjön létre az egyes egyházak között, nagy gondot fordít az ismeretszerzésre, és gyakorolja a bocsánatkérést, emlékezzünk csak arra, hogy a protestánsoktól és a zsidóktól is bocsánatot kért az egyház által ellenük elkövetett bűnökért. Ezenkívül minden lehetséges fórumot felhasznál az etnikai konfliktusok feloldása érdekében, minden érintett felet buzdít a probléma megoldására, a tárgyalások megkezdésére.

Mindezekből milyen következtetést vonhatunk le a vallás és az etnikai konfliktusok tekintetében? Egyértelműen azt, hogy az etnikai konfliktusokban jelen van a vallás a többi tényező – gazdasági, politikai, etnikai – között. Gyakran a mélyebb okokat, főleg a gazdaságát, elfedve indokként hivatkoznak a szembenálló felek a vallásra. Vannak olyan esetek is, amikor egy vallás újjászületése során felgyülemlett energia szabadul fel egy etnikai jellegű konfliktusban, ez napjainkban az iszlám világ jellemzője. Az iszlám fundamentalizmus szélsőségei átpolitizálták a vallást, annak nevében harcolnak. Ez a politikával átítatott ideológia azonban messze van a valódi iszlám vallástól. Sokan szenvednek emiatt, reméljük nem sokáig.

Biczó Krisztina

Magyarország etnikai kisebbségei. Egy mintaország törekvése az Európai Unióba

Stiegnitz, Peter: Etnische Minderheiten in Ungarn. Ein Musterland für Minoritäten will in die Europäische Union. = Osteuropa, 2001. 6. no. 723–732. p.

Az osztrák szerző a hazánkban élő etnikai kisebbségek helyzetét, lehetőségeit és az európai uniós tagságra törekvő Magyarország kormányának és lakosságának a kisebbségekhez fűződő viszonyát mutatja be röviden. A tanulmány a következő témákat érinti:

1. Magyarországon a hivatalos statisztikák összesen 13 kisebbséget tartanak nyilván: bolgárok (5000), cigányok (700 000), görögök (4500), horvátok (90 000), lengyelek (10 000), németek (220 000), örmények (4000), románok (25 000), rutének